

A TERMÉSZETES SZEMÉLY MINT AZ EMBERKERESKEDELEM ÁLDOZATA ÉS AZ ÁLDOZATSEGÍTÉS ALANYA

Bevezetés

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvényben meghatározott feladatkörök és hatáskörök tekintetében az áldozatsegítő politika az állami büntetőhatalom gyakorlásának alkotmányos kötelezettségén alapul. A demokratikus jogállamban az igazságszolgáltatás szervei mint a büntetőhatalom kizárólagos letéteményesei kötelesek gyakorolni a büntetőhatalmat annak érdekében, hogy védjék az állampolgárokat a bűncselekményekkel szemben. Az áldozatsegítő politika azt juttatja kifejezésre, hogy az állam a méltányosság és a társadalmi szolidaritás alapján segítséget kíván nyújtani azoknak, akiket a bűncselekményekkel szemben megvédeni nem tudott.

A bűncselekmények áldozatainak segítésével és kárenyhítésének kérdéskörével az Egyesült Nemzetek Szervezete és az Európa Tanács mellett az Európai Unió is foglalkozik, s ezzel kapcsolatban számos, a tagállamok kormányainak címzett dokumentumot fogadtak el.⁷³

A dokumentumokban foglaltak szerint a tagállamoknak megfelelő módon szabályozniuk kell a bűncselekmények áldozatainak joghoz való hozzáférését és kárenyhítési igényérvényesítésüket.

Az Európai Unió Tanácsa 2004. április 29-én kibocsátotta „A bűncselekmények áldozatainak kompenzációjáról” szóló irányelvet.⁷⁴ Eszerint 2006. január 1-jétől az unió tagállamainak valamennyi uniós polgár számára biztosítaniuk kell az állami kárenyhítést, ha az áldozat az adott tagállam területén válik szándékos és erőszakos bűncselekmények áldozatává.

A közösségi szabályozás alapvetően nem érinti a tagállamoknak azt a jogát, hogy az állami kárenyhítésre vonatkozó rendszerüket a saját jogi hagyományaiknak és társadalmi-politikai megfontolásaiknak megfelelően alakítsák ki. Garantálniuk kell ugyanakkor azt, hogy az áldozat, aki egy másik tagállamban indít kárenyhítési eljárást, egyenlő elbánásban részesüljön az eljárást lefolytató államában lakóhellyel

⁷³ Az erőszakos bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról szóló, 1983. november 24-i Európa tanácsi egyezmény (a továbbiakban: Európa tanácsi egyezmény); az Európai Tanács 1999. október 15-én és 16-án Tampereben tartott ülésének következtetései, különösen annak 32. pontja; a Tanács 2001. március 15-i kerethatározata a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról (a továbbiakban: kerethatározat).

⁷⁴ 2004/80/EK, a továbbiakban: irányelv

rendelkezőkkel; illetve, hogy azok a nehézségek, amelyek az ügy határokon átnyúló jellegéből adódnak, ne akadályozzák a kárenyhítési eljárást.

A törvény meghatározza az áldozatok részére biztosított szolgáltatásokra (érdekérvényesítés elősegítése, azonnali pénzügyi segély, jogi segítségnyújtás) és az állami kárenyhítésre való jogosultság feltételeit, valamint azt, hogy a támogatások hogyan vehetők igénybe, illetve azt is, hogy milyen szervezeti keretek között működik az állami áldozatsegítés.

A korszerű büntetőpolitika egyik fontos feladata a bűnözés okozta káros hatások csökkentése és a bűncselekményeket elszenvedő személyek társadalmi, erkölcsi és anyagi sérelmeinek enyhítése. A büntetőhatalmat gyakorló államnak a jövőben nagyobb figyelmet kell fordítania az áldozati jogok érvényesíthetőségére. Ennek a követelménynek és az Európai Unió irányelvének tesz eleget a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény.

Az új törvény jelentősége

Az áldozatsegítés az 1990-es évek vége óta jelen van Magyarországon. Az ezzel foglalkozó szervezetek létezéséről és szolgáltatásairól azonban eddig nagyon kevesen szereztek tudomást.

Az Európai Unió tagjaként Magyarország is köteles minden jogosult számára ismertté és hozzáférhetővé tenni az áldozatsegítő állami támogatásokat. Az új törvény és a végrehajtására kialakított új szervezet összhangban áll az európai jogrenddel, egyszersmind kifejezi azt, hogy a magyar állam szolidáris mindazokkal, akiket az erőfeszítések ellenére sem tudott megvédeni a bűncselekménytől.

Az áldozat fogalma

Az új törvény nem csak a bűncselekmények sértettjeit, hanem mindazon személyeket áldozatnak tekinti, akik bizonyíthatóan a bűncselekmény közvetlen következtében szenvedtek sérelmet. Sérelemnek tekintendő a testi vagy lelki sérülés (súlyos félelem, szorongás), az érzelmi megrázkódtatás (trauma, pszichés zavar) továbbá az a vagyoni kár, amely a bűncselekménnyel ok-okozati összefüggésben áll.

A bűnelkövetési adatok szerint Magyarországon évente közel kétszázezer személy válik bűncselekmény sértettjévé. A tágabban értelmezett áldozatok száma azonban többre tehető. Közülük kerülnek ki azok, akik az állami áldozatsegítés szolgáltatásait igénybe vehetik. A támogatások egy része alanyi jogon, egy másik része azonban csak rászorultság esetén jár.

Az igénybe vehető szolgáltatások

A törvény rendelkezése értelmében a Magyar Köztársaság területén bűncselekmény áldozatává vált személyeknek ingyenes, gyors és szakszerű tájékoztatást kell kapniuk a felmerült nehézségeik megoldása érdekében.

A területi áldozatsegítő szolgálat minden hozzáforduló ügyfelet tájékoztat, az illetékessége általános. Az áldozatsegítő szolgálat nem csak a hozzá fordulókat tájékoztatja, hanem azokat is, akiknek áldozattá válásáról más úton tudomást szerez. A felvilágosításnak ki kell terjednie

- az áldozat büntetőeljárásbeli jogaira és kötelezettségeire,
- az áldozatsegítés keretében igénybe vehető szolgáltatásokra,
- e szolgáltatások igénybevételének feltételeire,
- az áldozatsegítő támogatások igénylésének módjára,
- az áldozatsegítésben közreműködő egyéb szervezetek elérhetőségére.

Az áldozat az általános tájékoztatáson túl igényt tarthat a szolgálat segítségére érdekeinek érvényesítése céljából is. Személyre szabott felvilágosítást kell kapnia alapvető jogairól és az őt megillető egészségügyi, biztosítási és szociális ellátásokról. Szükség esetén közreműködik abban, hogy ezekhez az ellátásokhoz mielőbb hozzáférjen.

Ha az áldozat ügyének további intézése szakjogászai közreműködést kíván, akkor az áldozatsegítő szolgálat köteles őt a jogi segítségnyújtó szolgálathoz irányítani.

A bűncselekmény áldozatának szüksége lehet azonnali pénzügyi segélyre ahhoz, hogy a legalapvetőbb szükségleteit fedezni tudja (szállás, ruhanemű, utazás, élelmiszer, gyógyszer, stb.). Erről a területi áldozatsegítő szolgálat hoz méltányossági döntést, amely nem szociális rászorultságon, hanem a bűncselekmény következtében kialakult helyzet mérlegelésén alapul. Ennek figyelembevételével a 2007-ben kifizethető azonnali pénzügyi segély összege legfeljebb 68 068 Ft.- lehet.⁷⁵

Az állami kárenyhítés

A szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatait állami kárenyhítés is megilleti. A kárenyhítés automatikusan jár. Az egyösszegű vagy járadék formájában nyújtható anyagi támogatás a társadalom szolidaritását hivatott kifejezni. Ha a bűncselekménnyel okozott kár, később valamilyen forrásból megtérül, akkor az állami kárenyhítés visszafizetendő.

Kárenyhítésre a bűncselekmény azon közvetlen fizikai sértettjei jogosultak, akiknek testi épsége, egészsége a bűncselekmény következtében súlyosan károsodott, továbbá ezek hozzátartozói, eltartottjai. A kárenyhítés a rászoruló

⁷⁵ Ez az a többi számítás alapjául is szolgáló alapösszeg, amely évente változik. A számítás a tárgyévvel megelőző második év nemzetgazdasági átlagkeresetének 43 %-án alapul.

áldozatnak adható. Rászorulóknak tekintendő az áldozat, akinek családjában az egy főre jutó jövedelem nem haladja meg az alapösszeg kétszeresét, 2007-ben a 136 138 Ft.-ot, illetve az is, aki a törvényben felsorolt szociális ellátások valamelyikében részesül.

A törvény megköveteli, hogy a felmerült kár egzakt módon bizonyításra kerüljön, mely bizonyításba mind a támogató hatóság, mind a döntő hatóság az ügyfél kérelmére tevékenyen részt vesz.

A törvény hosszú távon előírja azt a differenciált számítási módot, amellyel a kárenyhítés összegét kalkulálni kell. A havi járadék maximális összege az alapösszeg, azaz 2007-ben 68 069 Ft.- lehet.

Járadék hat hónapot meghaladó keresőképtelenség esetén, legfeljebb három évig adható és folyósítása megszűnik, ha az áldozat időközben más forrásból jogosulttá válik rendszeres pénzbeli ellátásra.

Az egyösszegű kárenyhítés mértéke a tényleges kárral arányos, de legfeljebb az alapösszeg tizenötszöröse, azaz 2007-ban maximum 1 021 035 Ft lehet.⁷⁶

Az áldozatsegítő támogatások igénybevétele az önkéntességen és a hatósággal való együttműködésen alapul. A támogatás iránti kérelmet írásban, az erre a célra rendszeresített nyomtatvány kitöltésével kell benyújtani. A kérelemhez csatolni lehet az ügyben eljáró nyomozó hatóság, ügyészség vagy bíróság által kiállított, a büntetőeljárás adatairól szóló igazolást. Ezt az igazolást szükség esetén az áldozatsegítő szolgálat szerzi be. A kérelemhez szükség esetén a szociális rászorultságot igazoló dokumentumokat is mellékelni kell.

Azonnali pénzügyi segélyért a bűncselekményt követő három munkanapon belül lehet folyamodni. A területi szolgálat ellenőrzi a kérelemben és a dokumentumokban szereplő adatok valódiságát, és haladéktalanul dönt. Egyidejűleg tájékoztatja az azonnali segély igénybevevőjét az esetleges későbbi visszafizetési kötelezettségéről.

Érdekérvényesítés elősegítése és szakjogászai segítségnyújtás iránti kérelmet a bűncselekmény elkövetése utáni 6 hónapon belül lehet benyújtani.

Állami kárenyhítésért a bűncselekmény elkövetése utáni három hónapon belül lehet folyamodni. (A törvényben felsorolt kivételes esetekben ez az idő hosszabb is lehet.)

A kárenyhítési kérelem elbírálása két szakaszból áll. A területi szolgálat a szükséges iratok, adatok, dokumentumok összeállításában, a támogatási eljárásban működik közre. Az állami kárenyhítésre vonatkozó érdemi döntéseket egyetlen

⁷⁶ Egyösszegű kárenyhítés esetén is visszafizetendő az időközben más forrásból – például a biztosításból vagy az elkövetőtől – megtérülő kár.

szervezet, a Fővárosi Igazságügyi Hivatal Áldozatsegítő Szolgálatához hozza meg kizárólagos hatáskörrel és illetékességgel.⁷⁷

A törvényben meghatározott közigazgatási hatósági eljárások illeték- és díjmentesek, hogy az áldozatok ezeket a szolgáltatásokat jövedelmi helyzetüktől függetlenül, minél szélesebb körben vehessék igénybe.

Az áldozatsegítő szervezetek és együttműködő partnereik

A területi áldozatsegítő szolgálatok – a társszervekhez hasonlóan – a megyeszékhelyeken szerveződnek. A hatósági munkán túl elsőrendű feladatuk kapcsolatot tartani a térség minden olyan állami, önkormányzati és civil szervezetével, amely tudomással bírhat bűncselekmények áldozatairól, vagy közreműködhet az áldozatok segítésében. Az együttműködés szempontjából legfontosabb partnerek:

- a rendőrség áldozatvédelmi hálózata,
- a nyomozó hatóság,
- az ügyészség,
- a bíróság,
- a bevándorlási és állampolgársági hivatal,
- a konzuli szolgálat,
- a helyi és a kisebbségi önkormányzatok,
- az egészségügyi intézmények,
- a gyermek- és ifjúságvédelmi intézmények,
- a családsegítő és a szociális szolgáltatók,
- a közoktatási intézmények,
- a polgárőrség
- az egyházak,
- a civil szervezetek.

Az áldozatsegítő szolgálatok feladata az is, hogy az együttműködés keretében figyelemmel kísérjék az áldozati jogok érvényesülését. Erről tájékoztatást kérnek az említett intézményektől.

Speciális feladatköri szabályozás az emberkereskedelem áldozatai vonatkozásában:

⁷⁷ A területi szolgálatoktól beérkező vagy közvetlenül ide benyújtott dokumentáció teljességéről és befogadásáról a fővárosi hatóság 5 munkanapon belül dönt, és haladéktalanul tájékoztatja az ügyfelet az érdemi határozathozatal várható időpontjáról.

A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény szerint

119. § (1) A bűncselekmények áldozatainak segítéséről szóló 2005. évi CXXXV. törvény (a továbbiakban: Ást.) a következő 9/A. §-sal egészül ki:

9/A. § Amennyiben az áldozatsegítő hatóság megállapítja, hogy a hozzá forduló harmadik országbeli állampolgár emberkereskedelem áldozata, – a 9. § (1) bekezdésében foglaltakon túl – tájékoztatja arról is, hogy

- a) egy hónap gondolkodási idő áll rendelkezésére annak eldöntésére, hogy a bűncselekmény felderítésében a hatóságokkal együttműködik-e;
- b) a gondolkodási idő tartamára ideiglenes tartózkodásra jogosító igazolásra, a hatóságokkal való együttműködés időtartamára pedig tartózkodási engedélyre jogosult."

(2) Az Ást. 43. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

(3) Az áldozatsegítő hatóság a 9/A. § szerinti tájékoztatás megtörténtét követően - a büntetőeljárás adott szakaszában eljáró nyomozó hatóság, ügyész vagy bíróság egyidejű értesítése mellett - haladéktalanul kezdeményezi az idegenrendészeti hatóságnál a harmadik országbeli állampolgár ideiglenes tartózkodásra jogosító igazolással történő ellátását.

Feladatok és értelmezések

Az Ást. 9/A § első mondata szerint az áldozatsegítő hatóság megállapítja, hogy a hozzá forduló természetes személy emberkereskedelem áldozata, akkor az általános tájékoztatáson túl nyilatkozata és együttműködési szándéka alapján ideiglenes tartózkodási jog illeti meg.

A jogi normát azonban az Ást. IV. fejezete Tájékoztatás címe alá szerkesztette be a jogalkotó, ahol a 9. §-ban az általános tájékoztatási feladatokat szabja meg az áldozatsegítő hatóság részére feladatként, mintegy a kérelem beadását megelőző, a tényállás megismerését elősegítő tevékenységet.

A tájékoztatási kötelezettség alapján az Ást. 20. § (1) és (2) bekezdése szerinti hatósági eljárás még nem indult meg, az eljárás Ást. 10. § szerinti formászerű nyomtatvány kitöltésével és benyújtásával veszi kezdetét.

Az Ást. 11. § (1) bekezdése szerinti, a nyomozó hatóság által kiállított igazolás teremt meg a jogalapját az áldozatsegítési támogatásnak, az abban foglalt adatok alapozzák meg azt a törvényi vélelmet, hogy bűncselekmény történt.

Az komplex értelmezés következtében a mai jogértelmezési álláspont alapján az „amennyiben az áldozatsegítő hatóság megállapítja” rendelkezés nem Ást. 10. § (1)

bekezdés szerinti igazoláson alapuló, jogerős hatósági határozatban foglalt jogi álláspontot jelent.

A feladatként értelmezett normaszöveg szerint az ügyfél által előadott tényállás ismeretében az áldozattá válás feltételeit kell vizsgálni- úgy értelmezve, mintha rendelkezésre állna a nyomozó hatóság igazolása-, és a többi feltétel megléte esetén intézkedik az Ást. 43.§ (3) bekezdés szerint az idegenrendészeti hatóságnál az ideiglenes tartózkodásra jogosító igazolás kiadása tekintetében és egyidejűleg értesíti a büntetőeljárás adott szakaszában eljáró szervet.

Összefoglalás

A jól működő áldozatsegítés sem tudja meg nem történné tenni az elszenvedett traumát vagy anyagi kárt, de támaszt és segítséget nyújt a bűncselekmény okozta váratlan helyzetben.

A bűnelkövetési adatok és az áldozatsegítés korábbi tapasztalatainak ismeretében valószínűsíthető, hogy – megfelelő tájékoztatás esetén – jelentős mértékben nőni fog a szolgáltatásokat igénybe vevők száma.

A 17/2007. (III.13.) IRM rendelet a sértettel először kapcsolatba kerülő szerv részére dokumentált tájékoztatási kötelezettséget ír elő az érvényesíthető jogok időben történő megismerése céljából.

A jogalkotó és a jogalkalmazó a fentiek ismeretében minden tőle telhetőt megtett az áldozatok helyzetének javítása érdekében. A sikeres áldozatsegítő hatósági tevékenység azonban azoktól a természetes személyektől függ, akik élnek is a részükre biztosított kedvezményekkel, hiszen az áldozatsegítési viszony bizalmi jellegéből adódóan az eljárás megindítása az ügyfelektől függ, részükre hivatalból induló eljárás nem írható elő.

Az áldozatsegítő szervek folyamatos tájékoztató munkája, az ügyintézők empatikus hozzáállása adott ügyben elősegíti, hogy az áldozatok a bűncselekmény elkövetését követően, legalább a kapcsolatteremtés szintjéig az áldozatsegítő szervekhez fognak fordulni már a közeli jövőben is.